

Катерина РИБАК,
orcid.org/0000-0001-7995-8454
аспірантка кафедри української мови
Запорізького національного університету
(Запоріжжя, Україна) katyarybak26@gmail.com

ПОДАТКОВІ НАЙМЕНУВАННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Досліджено найменування податкової сфери сучасної української мови к. ХХ – поч. ХХІ ст. Розглянуто формування лексико-семантичної групи податкових слів у контексті суспільно-економічної діяльності людей та подано результати їхнього структурно-семантичного аналізу. Встановлено, що для сучасних найменувань податків і зборів (місцевих і загальнодержавних) характерна точність і стилістична нейтральність. Сучасні податкові назви представлено однокомпонентними, двокомпонентними, трикомпонентними та багатоконпонентними аналітичними сполуками, побудованими за структурними моделями. Однокомпонентні сполуки агент, акциз, декларація, збір, інспектор, митниця, мито, платник, податок та інші є основою для творення інших назв податкової сфери. Двокомпонентні податкові найменування утворені за моделлю «іменник + прикметник² (податок гербовий, плата рентна), «іменник + іменник (з прийменником)» (податок на продаж, податок із реклами). Трикомпонентні назви податкової сфери представлено сполученням «іменник + прикметник + прикметник» (податок прибутковий глобальний) та значенням 2податок на щось» (наприклад, податок на майно підприємства). Багатоконпонентні аналітичні податкові найменування побудовані на зразок складнопірядних речень (податок на дохід, що стягується шляхом регулярних відрахувань із заробітної плати) або зі значенням «за використання» (збір за спеціальне використання водних ресурсів); «на розвиток» (збір на розвиток виноградарства, садівництва й хмелярства); «з кого» та «на що» (податок із власників транспортних засобів, податок на доходи від грошових капіталів) тощо. Семантика назв здебільшого прозора, оскільки в основі номінації – об'єкти та база оподаткування. Аналіз найменувань податкової сфери сучасної української мови показав, що досліджувана лексика є відкритою. Лексико-семантична група податкових найменувань широко репрезентована запозиченнями. Прослідковується тенденція до інтернаціоналізації словотвірної підсистеми у творенні назв процесу оподаткування.

Ключові слова: податкові найменування; однокомпонентні, двокомпонентні, трикомпонентні та багатоконпонентні аналітичні сполуки; запозичення, семантика.

Kateryna RYBAK,
orcid.org/0000-0001-7995-8454
Postgraduate Student at the Ukrainian Language Department
Zaporizhia National University
(Zaporizhzhia, Ukraine) katyarybak26@gmail.com

NOMINATIONS OF TAXES IN THE MODERN UKRAINIAN LANGUAGE

The names of the tax sphere of the modern Ukrainian language the twentieth century – the beginning of XXI century. The formation of the lexical-semantic group of tax words in the context of socio-economic activity of people is considered and the results of their structural-semantic analysis are given. It is established that the modern names of taxes and fees (local and national) are characterized by accuracy and stylistic neutrality. It is analyzed that modern taxes names are represented by one-component, two-component, three-component and multicomponent analytical compounds, built on structural models. One-component compounds agent, excise, declaration, fee, inspector, customs, duty, payer, tax, etc. is the basis for the formation of other names of the tax sphere. Two-component taxes names are formed according to the model “noun + adjective” (податок гербовий, плата рентна), “noun + noun (with a preposition)” (податок на продаж, податок із реклами). The three-component names of the tax sphere are represented by the combination “noun + adjective + adjective” (податок прибутковий глобальний) and the meaning “tax on something” (example, податок на майно підприємства). Multi-component analytical taxes names are built on the model of complex sentences (податок на дохід, що стягується шляхом регулярних відрахувань із заробітної плати) and with the meaning “for use” (збір за спеціальне використання водних ресурсів); “for development” (збір на розвиток виноградарства, садівництва й хмелярства); “from whom” and „for what”; connecting combination of values “to something” (податок із власників транспортних засобів, податок на доходи від грошових капіталів) тощо. The semantics of the names are transparent in most cases, as the nomination is based on objects and the tax base. The analysis of the names of the tax sphere of the modern Ukrainian language showed that the studied vocabulary is open. The lexical-semantic group of tax names is widely represented by borrowings. There is a tendency to internationalize the word-forming subsystem in the creation of names of the taxation process.

Key words: nominations of the tax sphere; one-component, two-component, three-component and multicomponent analytical compounds; loan, semantics.

Постановка проблеми та аналіз досліджень.

Останнім часом науковці значну увагу приділяють вивченню соціально-економічної та торговельної лексики. Економічні найменування в українському мовознавстві вивчали Т. Дячук [2], О. Михалевич [3], М. Навальна [4], О. Чуєшкова [7] та інші; назви торговельних, ринкових відносин – Л. Гула [1], О. Покровська [5]; найменування податкових реалій – О. Чорна [6]. Увагу вчених привертала лише окремі питання, присвячені податковій лексиці, однак ряд питань залишаються невивченими та вимагають системного опису. Аналіз назв податкової сфери в сучасній українській мові сприятиме виявленню закономірностей формування лексико-семантичної групи «податкові найменування». **Об'єктом** дослідження є податкова лексика в сучасній українській мові, **предметом** вивчення – лексико-семантичні процеси, що зумовили формування податкових найменувань.

Мета статті – описати найменування податкової сфери сучасної української мови к. ХХ – поч. ХХІ ст. **Завдання:** 1) з'ясувати лінгвальну природу мовних одиниць податкової сфери; 2) виявити податкові найменування в сучасній українській мові; 3) проаналізувати значення та структуру вказаних назв; 4) окреслити місце й роль лексико-семантичної групи «податкові найменування» в українській мові.

Виклад основного матеріалу. Податкова система сучасної України перебуває в стадії становлення, оскільки характеризується частими змінами до податкового законодавства, зумовленими необхідністю регулювання соціально-економічних взаємин, переходом до ринкових відносин та розширенням міжнародних зв'язків з іншими країнами. Така відкритість процесу оподаткування сприяє активному поповненню лексики податкової сфери.

Сучасні **найменування податків і зборів** вказують на чітко визначені поняття сфери оподаткування, що мають дефініції та однозначність у трактуванні цих значень, для них характерна точність та стилістична нейтральність. За структурними моделями найменування податкової сфери сучасної української мови поділяються на одно-, дво-, три- та багатокомпонентні аналітичні сполуки.

Однокомпонентні лексеми складають основу інших найменувань податкової сфери. Серед них давня назва **податок** (1995 Економ. сл., с. 253–254) 'встановлений державою обов'язковий збір, сплачуваний підприємствами, установами та населенням', суфіксальне утворення, співвідносне з *подати*; **збір** (2005 ІС, с. 185; ПКУ, п. 6.2.)

'цільовий податок, який справляють для покриття конкретних потреб' (<*брати*>); **акцизи** (2007 ФЕС, с. 28) 'непрямі податки на товари та послуги, включені до ціни і сплачувані за рахунок покупців' від франц. *accise*, від лат. *accisus* 'відрізаний'.

Двокомпонентні податкові найменування називають види зборів, податків та акцизів, утворені за моделлю «іменник + прикметник», «іменник + іменник (з прийменником)». Наприклад, **адміністративні збори** (2000 ЕЕ, I, с. 25) 'збори, які стягують за надання певних послуг (видача паспортів, свідоцтв тощо)', очевидно, назва за видом збору, що міг здійснюватися в адміністраціях; **збір гербовий** (2007 ФЕС, с. 320) 'загальнодержавний збір, який зобов'язані сплатити суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності при ввезенні на митну територію України товарів, предметів і транспортних засобів' та **податок гербовий** (2000 ЕЕ, I, с. 261) 'податок на документи, за допомогою яких оформлюють різного роду ділові операції', імовірно, назва походить від процедури нанесення гербу на марку, яку купували у держави, або з використання спеціального гербового паперу; **акциз універсальний** (2007 ФЕС, с. 28) 'непрямий податок, який встановлюють як надлишок до загального обороту реалізації товарів за єдиною чи кількома ставками', тобто такий, що охоплює все або багато чого в податковій галузі; **збір акцизний** (2009 Євтуш, с. 91) 'непрямий податок на високорентабельні та монопольні товари (продукцію), що включається до ціни цих товарів (продукції)', пор. англ. *excise duty*; **податок акцизний** (2007 ФЕС, с. 664; ПКУ, п. 14.1.4) 'непрямий податок, обчислюваний як надлишок до ціни товару і сплачуваний кінцевим споживачем'. Двокомпонентні терміни податкової сфери, побудовані за поєднанням «іменник + прикметник», вказують на різновиди податків у залежності від форми, місця, рівня, суб'єкта, об'єкта оподаткування.

Найменування, в основі номінації яких – база оподаткування: **податок біржовий** (2001 ЕЕ, II, с. 774) 'податок на обіг цінних паперів на біржі'; **податок автомобільний** (2007 ФЕС, с. 8) 'податок із власників транспортних засобів'; **податок валютний** (с. 664) 'податок на операції щодо обміну валюти'; **податок натуральний** (2008 Карп, с. 188) 'податок, що стягується державою продуктами сільськогосподарського виробництва'; **податок майновий** (2007 ФЕС, с. 665) 'прямий податок з юридичних і фізичних осіб, об'єктом оподаткування яких є рухоме чи нерухоме майно'; **податок земельний** (2009 Євтуш, с. 91; ПКУ, п. 14.1.72.) 'обов'язковий платіж, що справляється з власників земельних ділянок

та земельних часток (паїв), а також постійних землекористувачів’.

Найменування податків за ставками, що можуть змінюватися: **податок прогресивний** (2001 ЕЕ, II, с. 767) ‘податок, ставки якого зростають зі збільшенням величини об’єкта оподаткування’ (від лат. *progressus* – рух вперед); **податок регресивний** (1995 Економ. сл., с. 271) ‘податок, ставки якого зменшуються зі зростанням величини об’єкта оподаткування’ (лат. *regres* – рух назад); **податок адвалорний** (2000 ЕЕ, I, с. 24) / **податок адвалерний** (2008 Карп, с. 186) ‘платежі на основі фіксованої відсоткової ставки з вартості товару’, пор. англ. *ad valorem tax*, що з лат. означає *до вартості*; **податок квотативний** (2007 ФЕС, с. 665) ‘податок, ставки якого у грошовому обчисленні встановлюють у відсотках до одиниці оподаткування’, очевидно, назва мотивується певними квотами, визначеними в податку; **податок розкладний** (с. 667) ‘податок, який обчислюють спочатку в загальній сумі, а потім розподіляють між платниками цього податку пропорційно до певного показника чи рівними частинами’; **податок єдиний** (2008 Карп, с. 84) ‘прямий податок, що справляється із суб’єктів підприємницької діяльності за ставками’, тобто спільний для певних видів суб’єктів оподаткування; **податок фіксований** (с. 254) ‘прямий податок, перехід на сплату якого обирається приватним підприємцем за власним бажанням і здійснюється шляхом придбання торгового патенту’, тобто який має сталу формулу визначення.

Терміни, пов’язані із доходами суб’єктів оподаткування: **податок прибутковий** (1995 Економ. сл., с. 255) ‘основний вид прямих податків, який виплачується з доходів фізичних та юридичних осіб’; **податок акордний** (2000 ЕЕ, I, с. 26) ‘податок, який встановлює держава і який не залежить від розмірів доходів і витрат’ (<акорд (СУМ, I, с. 27) ‘угода, договір між ким-небудь’); **податок прямий** (2001 ЕЕ, II, с. 767) ‘податок, що стягується державою безпосередньо з доходів або майна платника податків’; **податок непрямий** (2009 Євтуш, с. 91) ‘податок на товари та послуги, встановлений у вигляді накидки до ціни або тарифу’; **податок особовий** (2007 ФЕС, с. 667) ‘форма прямого оподаткування, за якої податком обкладають дохід його платника з урахуванням наданих пільг’; **податок корпораційний** (2008 Карп, с. 187) ‘податок на прибуток юридичних осіб, що стягується на основі податкової декларації в країнах з ринковою економікою’, пор. англ. *corporation tax*.

Найменування державних податків: **податки чисті** (2002 ЕЕ, III, с. 909) ‘податки, які сплачує

населення державі, за винятком трансферних платежів, які населення отримує від держави’, тобто такі, що залишилися після підрахунків (СУМ, XI, с. 331); **податки загальнодержавні** (2007 ФЕС, с. 660) ‘податки, встановлені органами законодавчої влади й обов’язкові для справляння на всій території держави’; **податок комунальний** (2008 Карп, с. 119) ‘податок, який справляється з юридичних осіб, граничний розмір якого не повинен перевищувати 10% річного фонду оплати праці’, тобто той, який належить до міського господарства, пов’язаний з ним (СУМ, IV, с. 254); **податок інфляційний** (2007 ФЕС, с. 665) ‘податок, який у неявній формі сплачують споживачі за такої державної політики, що призводить до інфляції’; **екологічний податок** (ПКУ, п.14.1.57.) ‘загальнодержавний обов’язковий платіж, що справляється з фактичних обсягів викидів у атмосферне повітря, скидів у водні об’єкти забруднюючих речовин, розміщення відходів, фактичного обсягу радіоактивних відходів, що тимчасово зберігаються їх виробниками, фактичного обсягу утворених радіоактивних відходів та з фактичного обсягу радіоактивних відходів’; **рентна плата** (ПКУ, п. 14.1.217.) ‘загальнодержавний податок, який справляється за користування надрами для видобування корисних копалин; за користування надрами в цілях, не пов’язаних з видобуванням корисних копалин; за користування радіочастотним ресурсом України; за спеціальне використання води, лісових ресурсів; за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами аміаку територією України, пов’язано із запозиченням ренти (ЕСУМ, V, с. 59) ‘дохід із капіталу, землі або майна’, пор. нім. *Rente*, франц. *rente* від лат. *red-dere, rendere* ‘повертати, приносити прибуток’ та ін.

Окрему підгрупу складають двокомпонентні податкові найменування, утворені за моделлю «іменник + на + іменник», наприклад: **податок на продаж** (2007 ФЕС, с. 666) ‘податок, встановлений у відсотках до вартості проданих товарів, виконаних робіт чи наданих послуг’, **податок на промисел** (2008 Карп, с. 188) ‘податок, який сплачується у вигляді придбання одноразового патенту на торгівлю, вартість якого визначається на підставі вказаної платником сумарної вартості та ставки податку’, **податки на продукти** (с. 180) ‘податки, величина яких безпосередньо залежить від кількості чи вартості товарів і послуг, вироблених, реалізованих або імпортованих виробничою одиницею – резидентом’, **податок на нерухомість** (с. 187) ‘податок для фізичних осіб на приватизовані квартири, будинки, вілли,

гаражі, дачні будинки», **податок на власність** (2009 Євтуш, с. 91), **податок на дарування** (Там само), **податок на дохід** (Там само), **податок на оборот** (Там само), **податок на прибуток** (Там само), **податок на товари** (Там само), **податок на спадщину** (Там само) тощо.

Подібну модель мають двокомпонентні податкові найменування «іменник + з + іменник»: **податок з обороту** (1995 Економ. сл., с. 254) «непрямий податок, що його справляють з обороту товарів, вироблених усередині країни», **податок з продажу** (2007 ФЕС, с. 664) «податок, встановлюваний у відсотках до суми виторгу товарів», **податок з реклами** (2008 Карп, с. 187) «місцевий податок за встановлення та розміщення реклами» тощо.

Трикомпонентні сполуки, що вказують на різновиди податків побудовані за схемою «іменник + прикметник + прикметник» та вказують на визначення податку за прибутковістю: **податок негативний прибутковий** (1995 Економ. сл., с. 222) «характеризує становище, коли сума економічних благ, які отримують окремі групи населення за рахунок державного бюджету чи спеціальних фондів, перевищує суму сплати ними податків», тобто той, який становить величину зі знаком мінус (СУМ, V, с. 276); **податок особистий прибутковий** (1995 Економ. сл., с. 246) «податок, яким обкладається дохід окремих осіб (домогосподарств і одноосібних фірм)»; **податок прибутковий глобальний** (2007 ФЕС, с. 667) «податок, який стягують із сукупного доходу платника податків незалежно від джерела отримання доходу», тобто той, що стосується всіх матеріальних благ платника; **податок прибутковий шедулярний** (2007 ФЕС, с. 667) «податок, який справляють не із сукупного доходу платника, а частинами (шедулами) з окремих джерел доходів», пор. англ. *schedule* «опис, перелік» від лат. *shedula* «лист паперу»; **податок диференціальний рентний** (2000 ЕЕ, I, с. 350) «податок, за допомогою якого вилучають диференціальну земельну ренту», тобто від *диференціал* (СУМ, II, с. 289) «довільний приріст незалежної змінної величини» та *рента* (VIII, с. 505) «дохід із капіталу, землі або майна, який власники одержують регулярно, не займаючись підприємницькою діяльністю».

Серед інших трикомпонентних найменування, що вказують на поняття «податок на щось», зокрема: **дорожній податок на проїзд** (2009 Євтуш, с. 91), **податок на додану вартість** (2008 Карп, с. 187; ПКУ, п. 14.1.178.) «непрямий податок, який включається в ціну певних товарів, послуг, механізм обчислення якого базується на співставленні сум податкового зобов'язання і сум

податкового кредиту», **податок на майно підприємства** (2001 ЕЕ, II, с. 776) «податок на майно юридичних осіб, який надходить до державного і місцевих бюджетів», **податок на надприбутки корпорацій** (Там само) «додатковий податок на прибутки, величина яких значно перевищує середню норму прибутку», **податок на нерозподілений прибуток** (Там само) «додатковий податок, яким оподатковується нерозподілена на дивіденди частина прибутку акціонерних і страхових компаній, банків та інших установ», **податок на особисте майно** (2009 Євтуш, с. 91) тощо.

Багатокомпонентні аналітичні найменування зі стрижневим словом „збір” вказують на платежі зі значенням «за використання» та «на розвиток» чогось: **збір за спеціальне використання водних ресурсів** (2008 Карп, с. 95) «справляння плати за спеціальне використання водних ресурсів як загальнодержавного так і місцевого значення»; **збір за спеціальне використання лісових ресурсів** (Там само) «плата за спеціальне використання лісових ресурсів та користування земельними ділянками лісового фонду»; **збір на розвиток виноградарства, садівництва й хмелярства** (2008 Карп, с. 96) «справляється із суб'єктів підприємницької діяльності незалежно від форм власності й підпорядкування, які реалізують у оптово-роздрібній торгівельній мережі алкогольні напої та пиво».

У значеннях «з кого» та «на що» функціонують найменування зі стрижневим словом «податок»: **податок з власників транспортних засобів** (2007 ФЕС, с. 664) «податок, що його сплачують власники транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів»; **податок із доходів фізичних осіб** (2008 Карп, с. 186) «плата фізичної особи за послуги, які надаються їй територіальною громадою»; **податок на доходи від грошових капіталів** (2005 ІС, с. 363) «податок, яким можуть обкладати дивіденти та проценти, отримувані від цінних паперів, проценти з банківських вкладів тощо»; **податок на прибуток іноземних юридичних осіб від діяльності в Україні** (2008 Карп, с. 187) «податок з обороту, акцизний збір, ПДВ, податок на експорт і імпорт, податок на доходи тощо»; **податок на прибуток підприємств і організацій** (с. 188) «прямий податок, де об'єктом оподаткування виступає розрахунковий прибуток, основою для визначення якого є валові надходження і витрати, які підприємство понесло не за конкретно реалізовану продукцію, а за певний період часу»; **податок на продаж предметів розкоші** (2009 Євтуш, с. 91); **податок на видобуті корисні копалини** (Там само); **податок на грошові перекази закордон** (с. 92).

Окремі податкові найменування побудовані на зразок складнопідрядних речень: *податок на дохід, що стягується шляхом регулярних відрахувань із заробітної плати* (Там само); *податок, що стягується за єдиною ставкою* (с. 91); *податок, що стягується федеральним урядом* (Там само), пор. англ. *federal tax*. Зафіксовані багатокомпонентні сполуки, утворенні сполучниковим поєднанням значень „до чогось”: *податки й збори (обов'язкові платежі) до бюджетів та до державних цільових фондів* (2008 Карп, с. 179) ‘обов'язкові внески до бюджету відповідного рівня або державного цільового фонду, здійснюваний платниками в порядку й на умовах, що визначаються законами про оподаткування’.

Серед інших однокомпонентних назв зафіксовано запозичення: *а-конто* (2007 ФЕС, с. 14) ‘платіж, здійснюваний імпортером на рахунок експортера як попередній розрахунок за імпортовані товари, роботи чи послуги’, термін з італ. *a conto* ‘у рахунок платежу’; *фрахт* (СУМ 2012, с. 1229) ‘плата за перевезення вантажів морськими шляхами’ від нім. *Fracht* ‘груз’.

Найпродуктивнішими є двокомпонентні назви митних зборів, утворені за допомогою стрижневого слова «*мито*» + прикметник, такі назви мають прозору семантику: *мито державне* (2000 ЕЕ, I, с. 320) ‘обов'язковий збір у дохід держави’; *мито (ввізне) імпортне* (2007 ФЕС, с. 520) та *мито експортне* (2008 Карп, с. 141) ‘нараховується на товари при їх вивозі за межі митної території України’; *мито біржове* (2007 ФЕС, с. 520) ‘плата, що її стягує біржовий комітет із членів і відвідувачів біржі за право здійснювати біржові угоди’; *мито дорожнє* (2000 ЕЕ, I, с. 361) ‘внутрішній митний тариф, збори згідно з яким стягують за плату за проїзд, перевезення вантажів, прогін худоби дорогами, водними шляхами, мостами й переправами’; *мито специфічне* (2008 Карп, с. 142) ‘нараховується у встановленому грошовому розмірі на одиницю товарів, що обкладаються митом’, пор. англ. *specific custom*; *мито статичне* (2002 ЕЕ, III, с. 467) ‘мито, встановлюване з метою обліку експорту й імпорту в умовах вільної зовнішньої торгівлі та для компенсації витрат на цей облік’, тобто позбавлене руху, зафіксоване; *мито внутрішньоквотне* (2007 ФЕС, с. 520) ‘ставка імпортного тарифу, яку застосовують до товару, імпортованого в межах тарифної квоти’ (*внутрішня квота*); *мито (вивізне) експортне* (Там само); *мито автономне* (2008 Карп, с. 141) ‘встановлюється країною самостійно, незалежно від міжнародних договорів’, тобто незалежно, самостійно; *мито адвалорне* (2007 ФЕС, с. 519) / *мито адвалерне*

(Карп 2008, с. 141) ‘мито, що нараховується у відсотках до митної вартості товарів, які ним обкладаються’, варіативність написання, очевидно, спричинена різним прочитанням запозиченого відповідника, з лат. *ad valorem* ‘до вартості’, пор. англ. *custom ad valorem*; *мито антидемпінгове* (2007 ФЕС, с. 520) ‘використовується під час ввезення на митну територію України товарів за ціною, яка суттєво нижча їхньої конкурентної ціни’ та *мито антидомпінгове* (2008 Карп, с. 13) ‘вид мита, що справляється в разі ввезення на митну територію України, який є об'єктом застосування антидопінгових заходів’, пор. англ. *undumping custom*; *мито договірне (конвенційне)* (2007 ФЕС, с. 520) ‘мито, встановлюване згідно з міжнародними договорами’, зокрема й встановлене конвенцією: *мито конвенційне* (2008 Карп, с. 142) ‘встановлюється на основі двосторонніх та багатосторонніх переговорів та зафіксоване в угодах’, пор. англ. *conventional custom*; *мито заборонне* (2007 ФЕС, с. 520) ‘мито, призначене для стримування міжнародної торгівлі’; *мито зрівнювальне* (Там само) ‘мито, встановлюване з митою вирівнювання цін на імпортні та вітчизняні товари для уникнення цінової конкуренції між ними’; *мито комбіноване* (2008 Карп, с. 141) ‘поєднання адвалерного й специфічного обкладення митом’; *мито компенсаційне* (2007 ФЕС, с. 520) ‘використовується під час ввезення чи вивезення товарів, під час виробництва яких використовувалася субсидія, якщо таке ввезення чи вивезення загрожує вітчизняним товаровиробникам’, пор. англ. *compensative custom*; *мито патентне* (с. 521) ‘плата за надання виняткового права на використання винаходу відповідно до винайденого патенту’, де *патент* (СУМ, VI, с. 92) ‘документ, який посвідчує право винахідника на його винахід, свідоцтво на право займатись торгівлею, промислом і т. ін.’; *мито поворотне* (2007 ФЕС, с. 521) ‘сума імпортного мита, яка підлягає поверненню платникові при вивезенні готової продукції, отриманої в результаті обробки або переробки раніше завезених товарів’, тобто такий, який служить для повертання чого-небудь (СУМ, VI, с. 692); *мито понадквотне* (2007 ФЕС, с. 521) ‘ставка митного тарифу, яку застосовують до товару, імпортованого понад обсяги тарифної квоти’ (*понад квоту*); *мито преференційне* (Там само) ‘мито, яке справляють за пільговими ставками з метою стимулювання розвитку міжнародної торгівлі’, де *преференція* (СУМ, VII, с. 546) ‘перевага, пільга, яка надається кому-небудь у користуванні чимсь’; *мито протекціоністське* (2007 ФЕС, с. 521) ‘мито, яке впроваджують з метою захисту внутрішнього

ринку від конкуренції з боку імпортованих товарів', де *протекціонізм* (СУМ, VIII, с. 312) 'економічна політика буржуазних держав, спрямована на захист національної промисловості й сільського господарства від іноземної конкуренції, а також на завоювання зовнішніх ринків, знаряддям якої є митна політика'; *мито сезонне* (2008 Карп, с. 142) 'встановлюється на окремі товари на термін, не більше чотирьох місяців із моменту його встановлення', пор. англ. *seasonal custom*; *мито транзитне* (2007 ФЕС, с. 521) 'справляється митницею при транзиті товару через митну територію України', пор. англ. *transit custom*, де *транзит* (СУМ, X, с. 229) 'перевезення вантажів або пасажирів з однієї держави до іншої або з одного населеного пункту до іншого через проміжні пункти'; *мито фіскальне* (2007 ФЕС, с. 521) 'мито, встановлюване суто з метою збільшити надходження до державного бюджету', від *фіск* (СУМ, IX, с. 601) 'державна скарбниця'; *мито спеціальне* (2008 Карп, с. 142) 'використовується як захисний засіб, якщо товари вводяться на митну територію України у таких кількостях чи на таких умовах, які можуть нанести збиток вітчизняним виробникам подібних', пор. англ. *special custom*.

Багатокомпонентних аналітичних назв небагато, серед них терміни, побудовані за моделлю складнопідрядних речень: *єдиний збір, який справляється в пунктах пропуску через державний кордон України* (2008 Карп, с. 83) 'справляється щодо транспортних засобів вітчизняних та іноземних власників, які перетинають державний кордон України', а також словосполучень: *загальний додатковий митний податок*

(2008 Карп, с. 86) 'податок, який стягується після імпортування товарів' тощо.

Висновки. Формування податкових найменувань у сучасній українській мові спричинена рядом факторів, пов'язаних із державотворчими чинниками, економічною політикою та розширенням міжнародної діяльності України. Назви, що вказують на реалії податкової сфери, характеризуються чітким визначенням поняття. Перелік видів податків задокументовано в законах, постановах, що регулюють процес оподаткування та закріплені словниками, що фіксують економічну, фінансово-економічну, інвестиційну лексику. Сучасні назви податкової сфери української мови представлені одно-, дво-, три- та багатокомпонентними аналітичними сполуками, побудованими за структурними моделями навколо слів *податок, збір, акциз* тощо. Лексико-семантична група податкових найменувань широко репрезентована запозиченнями. Наприклад, *а-конто, акциз* тощо.

Семантика назв здебільшого прозора, оскільки в основі номінації об'єкти та база оподаткування. Найменування податкової сфери в сучасній українській мові становлять відкриту, динамічну, широко розгалужену структурну організацію, що потребує подальшого унормування. У сучасній українській мові, окрім підгрупи найменувань податків, функціонують також найменування суб'єктів процесу оподаткування; організацій та установ, що здійснюють процес оподаткування; документів, прав та обов'язків суб'єктів оподаткування, що потребують комплексного аналізу і складають подальші перспективи досліджень.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

- ЕЕ** – Економічна енциклопедія [Текст] : у трьох томах / редкол. т. : С. В. Мочерний та ін. Київ: Академія. Тернопіль : Академія народного господарства, Т. 1, 2000. 864 с. Т. 2, 2001. 848 с. Т. 3, 2002. 952 с.
- Економ. сл.** – Економічний словник-довідник / [ред. С. В. Мочерний]. Київ: Femina, 1995. 367 с.
- ЕСУМ** – Етимологічний словник української мови / за ред. О. С. Мельничука: у 7 т. Київ: Наукова думка, 1982-2012. Т. 1 634 с.; Т. 2. 573 с.; Т. 3. 533 с.; Т. 4. 657; Т. 5. 705 с.; Т.6. 569.
- Євтуш** – Англо-українсько-російський тематичний словник ділової лексики / під ред. Л.І. Євтушенко. Київ : Фірма «ІНКОС», 2009. 392 с.
- ІС** – Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Партин Г. О. Інвестиційний словник. Львів : Видавництво «Бескид Біт», 2005. 512 с.
- Карп** – Карпінський Б. А., Залуцька Н. С., Карпінська О. Б. Податки: словник-довідник. Навчальний посібник. Київ : Вид. дім «Професіонал», 2008. 464 с.
- ПКУ** – Податковий кодекс України / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page>
- СУМ** – Словник української мови. Київ : Наук. думка, 1970–1980. Т. 1–11.
- СУМ 2012** – Словник української мови / кер. В. В. Німчук та ін.; відп. ред. В. В. Жайворонок. Київ : ВЦ «Промісвіта», 2012. 1320 с.
- ФЕС** – Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. Фінансово-економічний словник. Київ : Знання, 2007. 1072 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гула Л. І. Торговельно-економічна лексика української мови XIV–XVIII ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Вінниця, 2019. 19 с.
2. Дячук Т. М. Українська соціально-економічна термінологія: становлення і кодифікація : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2003. 20 с.

3. Михалевич О. М. Структура та функції економічної лексики другої половини XX – початку XXI століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Луцьк, 2011. 20 с.
4. Навальна М. І. Нові явища та процеси у вживанні дієслів соціально-економічної сфери в українській мові : монографія. Переяслав-Хмельницький : Вид.-во «СВК», 2014. 188 с.
5. Покровська О. А. Українська термінологія ринкових відносин: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 1996. 24 с.
6. Чорна О. В. Українська термінологія податкової сфери: структура, функціонування, формування : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2009. 18 с.
7. Чуешкова О. В. Аналітичні номінації в економічній терміносистемі (структурно-типологічний аспект) : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Харків, 2003. 21 с.

REFERENCES

1. Hula L. I. (2019) Torhovvelno-ekonomichna leksyka ukrainiskoi movy XIV–XVIII st. [Trade and economic vocabulary of the Ukrainian language of the XIV-XVIII centuries]. Synopsis diss. Cand. Of Phil. Sciences: 10.02.01. Vinnytsia. 19 p. [in Ukrainian].
2. Diachuk T. M. (2003) Ukrainska sotsialno-ekonomichna terminolohiia: stanovlennia i kodyfikatsiia [Ukrainian socio-economic terminology: formation and codification]. Synopsis diss. Cand. Of Phil. Sciences: 10.02.01. Kyiv. 20 p. [in Ukrainian].
3. Mykhalevych O. M. (2011) Struktura ta funktzii ekonomichnoi leksyky druhoi polovyny XX – pochatku XXI stolittia [The structure and functions of economic vocabulary of the second half of XX – early XXI century]. Synopsis diss. Cand. Of Phil. Sciences: 10.02.01. Lutsk. 20 p. [in Ukrainian].
4. Navalna M. I. (2014) Novi yavyshecha ta protsesy u vzhivanni diiesliv sotsialno-ekonomichnoi sfery v ukrainskii movi [New phenomena and processes in the use of socio-economic verbs in the Ukrainian language]. Pereiaslav-Khmelnyskyi : Vyd. „SVK”, 188 p. [in Ukrainian].
5. Pokrovska O. A. (1996) Ukrainska terminolohiia rynkovykh vidnosyn [Ukrainian terminology of market relations]. Synopsis diss. Cand. Of Phil. Sciences: 10.02.01. Kharkiv. 24 p. [in Ukrainian].
6. Chorna O. V. (2009) Ukrainska terminolohiia podatkovoi sfery: struktura, funktsionuvannia, formuvannia [Ukrainian tax terminology areas: structure , function, formation]. Synopsis diss. Cand. of Phil. Sciences : 10.02.01. Kyiv, Ukraine. 18 p. [in Ukrainian].
7. Chuieshkova O. V. (2003) Analitychni nominatsii v ekonomichnii terminosystemi (strukturno-typolohichnyi aspekt) [Analytical nominations in the economic terminology system (structural-typological aspect)]. Synopsis diss. Cand. of Phil. Sciences: 10.02.01. Kharkiv. 21 p. [in Ukrainian].